

Activitate de învățare

Impactul Războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova

Autori	Alexandru Seu, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Edineț, Republica Moldova Maria Smirnova, Liceul Teoretic Tvardița, Republica Moldova Maria Stepanianț, Liceul Teoretic „Constantin Stere”, Soroca, Republica Moldova Vera Balan, Liceul Teoretic „Petre Țefănucă”, Ialoveni, Republica Moldova Sergiu Suvac, Gimnaziul Cișmea, Republica Moldova
Vârstă	15-16 ani
Timp	45 de minute
Întrebarea-cheie	Care sunt consecințele Războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova?

Activitatea de învățare abordează spectrul de consecințe politice, economice, sociale și culturale ale Războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova (1992) (numit și Războiul de pe Nistru), asupra Republicii Moldova, manifestate începând cu anul 1992. Elevii vor descoperi că războiul a avut un impact major asupra vieții politice, economice, sociale și culturale a țării, care continuă să se manifeste și astăzi pe ambele maluri ale Nistrului. Demersul didactic include lucrul cu sursele istorice scrise, imagini, poziții oficiale ale organizațiilor internaționale și mărturiile istorice. De asemenea, acesta se bazează pe viziunea curriculară națională de consolidare a trecutului istoric și de predare a valorilor democratice.

Obiectivele activității

Elevii vor putea:

- Să explice impactul Războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova;
- Să aprecieze influența politică, economică, culturală și socială a războiului asupra dezvoltării Republicii Moldova;
- Să dezvolte abilități critice de recunoaștere și combatere a dezinformării și interpretării eronate a războiului și a altor evenimente istorice;
- Să comenteze consecințele războiului asupra societății.

Recomandări metodologice

Activitatea de învățare este concepută după ce cunoștințele de bază despre eveniment, inclusiv cronologia acestuia, cauzele, părțile beligerante și personalitățile-cheie implicate au fost deja asimilate. Astfel, lecția se concentrează pe consecințele războiului pe termen scurt și lung asupra politicii, economiei, societății și culturii Republicii Moldova, inclusiv a regiunii transnistrene. Perspectiva de abordare este națională, dar poate fi interpretată și din punct de vedere local, mai ales în regiunile apropiate de operațiunile militare sau direct afectate de război.

În această situație, profesorii pot adopta o abordare reflexivă: este important să se ia în considerare relevanța și aspectul traumatizant al evenimentului în mod particular pentru comunitate/elevi. Dacă este posibil, se recomandă extinderea gamei de probleme cauzate de război, tot în context local. În aceeași ordine de idei, asigurându-și un interval de timp prealabil, profesorii sunt încurajați să abordeze cultura memoriei războiului din perspectiva diverselor categorii sociale – civili, soldați, copii, refugiați – precum și a diferitelor grupuri profesionale.

Activități

Etapa I

Introducere

5 minute

Profesorul prezintă harta organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova. Activitatea rezidă în elaborarea unei axe cronologice care ar cuprinde trei-patru evenimente majore din perioada 1989-1991, care ar explica respectiva organizare.

Hara administrativ-teritorială a Republicii Moldova. File: Moldova_harta_administrativa.png, Wikimedia Commons, CC-BY 4.0, https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Moldova_harta_administrativa.png, accesat la 11 noiembrie 2023

Etapa a II-a

Lucru în grup pe baza surselor istorice

25 minute

Elevii sunt împărțiți în trei grupuri de lucru, fiecare grup primind un set de surse pentru lectură și analiză (vezi Anexa I). Grupurile lucrează simultan, timp de 10 minute, la sarcinile primite, apoi fiecare grup va prezenta rezumatul surselor și răspunsul la întrebări, timp de 5 minute.

Grupul 1

Impactul politic

- 1 Într-un tabel, notați, în baza surselor, poziția Republicii Moldova și a regiunii transnistrene față de război.
- 2 Apreciați impactul politic al războiului asupra Republicii Moldova. Notați răspunsul.

Grupul 2

Impactul economic

1 Analizați sursele cu atenție și marcați informația după modelul propus mai jos:

- √ informația cunoscută, care vă confirmă cunoștințele
- informația contradictorie, diferită de ce cunoșteți anterior
- + informația nouă, necunoscută
- ? informația neclară, asupra căreia trebuie să vă documentați

2 Determinați impactul războiului asupra economiei părților implicate. Notați răspunsul.

Grupul 3

Impactul cultural

- 1 Care probleme ale identității naționale au cauzat (sau au acutizat) războiul?
- 2 Care aspecte ale vieții cotidiene sunt influențate de problema grafiei (latine sau chirilice) în regiune?
- 3 Exprimați-vă opinia cu privire la importanța accesului la educație în limba maternă pentru anumite grupuri. Cât de mult modelează educația identitatea unei persoane?
- 4 Potrivit surselor, care sunt cele mai importante probleme cu care se confruntă școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană? Cum pot fi rezolvate acestea?

Etapa a III-a

Brainstorming

10 minute

Elevii lucrează împreună sub îndrumarea profesorului care trasează pe tablă 3 cercuri cu următoarele titluri: „Consecințe politice”, „Consecințe economice” și „Consecințe culturale”.

Folosindu-și cunoștințele și informațiile însușite pe parcursul lecției, elevii ar trebui să formuleze scurte conexiuni pentru a explica consecințele războiului conform domeniilor propuse. Profesorul înscrie răspunsurile elevilor în cercurile corespunzătoare.

Etapa a IV-a

Recomandarea temei pentru acasă

5 minute

Elevilor li se propune să intervieveze un membru al familiei lor despre Războiul pentru apărarea independenței și a integrității teritoriale a Republicii Moldova. Profesorul poate oferi câteva întrebări orientative (vezi Anexa II), iar elevii pot cere clarificări/informații suplimentare, în funcție de răspunsurile pe care le primesc. Prin intermediul activității, elevii ar trebui să investigheze percepția asupra războiului de către

diferite grupuri sociale, profesionale și de vârstă. Elevii pot intervieva alte persoane despre care cunosc că au legătură cu evenimentul. Întrebările pot fi adaptate contextului familial/local. Această activitate va asigura reflecția extinsă asupra subiectului în afara clasei.

Evaluarea

În etapa a II-a, elevilor li se propun întrebări și sarcini. În vederea realizării acestora, elevii vor folosi diferite metode de învățare care se concentrează pe argumentare, gândire critică și analiza surselor.

Tema pentru acasă este stabilită într-o formă care le permite elevilor să evalueze diverse viziuni asupra aceluiași eveniment și să le prezinte folosind o abordare pluralistă.

Dicționar

Acordul de încetare a focului (1992) – document semnat de Republica Moldova și Federația Rusă care prevedea încetarea ostilităților și marca încheierea războiului.

Malul stâng al Nistrului – termen generic care se referă la regiunea transnistreană, situată pe partea stângă a râului Nistru (râu cu direcția de vărsare nord-sud).

Economie planificată – sistem economic în care statul gestionează economia și ia toate deciziile privind producția, distribuția și consumul de bunuri și servicii.

Promo-LEX – organizație neguvernamentală, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. Asociația Promo-LEX este o organizație apolitică, non-profit, care își desfășoară activitatea pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Separatism – mișcare care are drept scop crearea unui stat independent sau a unei regiuni autonome.

Setul de surse

Grupul 1 Impactul politic

Sursa A

Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova (1990-1996), asupra viziunii țării cu privire la război

Sursa: Noi.md (2015)
„Mircea Snegur: Conflictul de pe Nistru a fost provocat de separatiști cu sprijinul Rusiei” https://noi.md/md/news_id/57156, accesat la 4 octombrie 2023.

„Cei care conștient au început acest conflict nu-și doreau recunoașterea internațională a Republicii Moldova, nu doreau ca Moldova să adere la ONU. Noi nu ne-am dorit acest război. Dimpotrivă, am depus eforturi enorme pentru a înlătura divergențele și neînțelegerile pe cale pașnică. Dumnezeu și istoria ne sunt martori. Din păcate, nu ne-au auzit, nu ne-au înțeles și au ales războiul. Nu am putut să fim simpli observatori ai fărâdelegilor bandiților locali și ai celor ce au venit din Rusia.”

Sursa B

Extras din Acordul de Încetare a Focului¹

„2.2 Fiecare dintre părțile angajate în activitatea Comisiei² își numește reprezentanții în componența acesteia. Locul de reședință al Comisiei de control este orașul Bender.

2.3 În scopul realizării măsurilor sus-menționate, Comisiei de control i se atribuie contingente militare create pe bază de voluntariat și reprezentând părțile angajate în îndeplinirea prezentei convenții. Amplasarea acestor contingente și folosirea lor pentru asigurarea regimului de încetare a focului și a Securității în zona de conflict se înfăptuiesc în conformitate cu deciziile Comisiei de control, pe bază de consens. Componența numerică, statutul, condițiile de introducere în zona de conflict și de retragere a contingentelor militare se stabilesc printr-un protocol separat.”

1
Semnarea Acordului de încetare a focului la 21 iulie 1992 a avut loc în contextul implicării masive a Armatei a 14-a a Federației Ruse cu arme grele în timpul Războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

2
Potrivit articolului 2.1, Comisia Unificată de Control este formată din reprezentanți ai celor trei părți care participă la reglementare: Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina.

Sursa: Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite (1992) „Acordul privind principiile pentru soluționarea pașnică a conflictului armat din regiunea Nistru a Republicii Moldova”, 21 august, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MD%20RU_920000_AgreementPrinciplesPpeacefulSettlementDniestr-Conflict.pdf, accesat pe 28 noiembrie 2023.

Sursa C

Poziția declarată a lui Leonid Manakov, reprezentant politic al regiunii transnistrene în Federația Rusă, 2022

Sursa: Newsmaker (2022) „Leonid Manakov a acuzat Moldova la ONU de încălcarea drepturilor omului în Transnistria”, <https://newsmaker.md/ro/leonid-manakov-a-acuzat-moldova-la-onu-de-incalcare-drepturilor-omului-in-transnistria/>, accesat la 4 octombrie 2023.

„Fac apel la comunitatea internațională să depună eforturi pentru a preveni încălcările drepturilor omului de către autoritățile moldovenești în Transnistria. Solicităm Consiliului pentru Drepturile Omului să dea o evaluare adecvată unei astfel de abordări distructive a Moldovei și să contribuie la respectarea strictă de către Chișinău a tuturor acordurilor semnate anterior cu Transnistria.”

Sursa D

Un manual de istorie din regiunea transnistreană despre Războiul pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova

Sursa: Бабилунга Н.В. & Бомешко Б.Г. (2005). *История родного края: Учебник для общеобразовательных учебных заведений. 8-9 кл. [Istoria ținutului natal: manual pentru instituțiile de învățământ general, clasele VIII-IX]*, Тирасполь: РИО ГИПК, p. 283.

„Românii, încrezători în propriile forțe, au început pregătirea pentru unirea Moldovei cu România. Sub presiunea acestora, la 23 iunie 1990, Parlamentul a aprobat *Declarația de suveranitate*, prin care se proclama caracterul ilegal al actului din 2 august 1940, privind crearea RSS Moldovenești, care, se pare, a fost o consecință a „ocupației sovietice” a teritoriilor românești ale Basarabiei și Bucovinei de Nord. Prin această deducere, republica s-a lichidat în modul în care exista de 50 de ani. Astfel, Transnistria a obținut dreptul absolut legitim la autodeterminare, întrucât nu mai făcea parte din RSSM.”

Grupul 2 Impactul economic

Sursa A

Considerații privind funcționarea economiei în RSSM și Transnistria

Sursa: Nistor, E. (2017) „Războiul de pe Nistru: cauze, actori, consecințe”, p. 101-111, https://studium.ugal.ro/ARTICOLE_STUDIUM/ARTICOLE%20STUDIUM%2010-S1/1010%20-%20S1%20-%20NISTOR.pdf, accesat pe 4 octombrie 2023.

„Istoria ne învață că nu învățăm nimic din istorie.” Acest paradox, formulat de filozoful german G.W.F. Hegel, îmi vine uneori în minte când mă gândesc la problemele trecute și prezente ale Moldovei și la responsabilitatea politică a liderilor ei. Sfârșitul anilor 1980 a fost un punct de cotitură pentru toate statele est-europene. Toată viața politică, economică și militară din RSSM și Transnistria a fost controlată la maxim de Moscova, subordonându-se doar indicațiilor primite de la organele centrale moscovite; acest model economic de astăzi se numește economie direcționată/planificată.

Sursa B

Statistici privind impactul economic al războiului pentru ambele maluri ale Nistrului

Sursa: Platzforma, (2017) „25 de ani de la războiul de pe Nistru: greșelile Chișinăului de la începutul conflictului transnistrean (1989-1992)” <https://platzforma.md/arhive/36287>, accesat pe 4 octombrie 2023..

„Conflictul armat a dus la deteriorarea situației economice de pe ambele maluri ale Nistrului și a contribuit la adâncirea crizei economice, care a început în 1990. Produsul intern brut total (produs pe ambele maluri ale Nistrului) în 1992 a scăzut cu 29% (în 1991 – cu 17%, în 1993 – cu 1%). Volumul total al producției industriale a scăzut cu 27% (în 1991 – cu 11%, în 1993 nu s-au înregistrat reduceri), volumul mărfurilor transportate – cu 51%. Activitatea multor întreprinderi din regiunea transnistreană a fost paralizată din cauza distrugerilor și destabilizării economice generale din zona de conflict, în special în orașele Bender și Dubăsari.

Potrivit datelor din partea transnistreană, în total au fost distruse sau avariate 218 întreprinderi industriale, de transport și construcții (inclusiv 46 de întreprinderi din Bender), 8 km de cabluri și 35 km de linii electrice aeriene au fost avariate, 15 km de rețele termice și 10 stații electrice. În Bender, producția de cabluri a fost redusă semnificativ.

Pe ambele maluri ale Nistrului au fost întrerupte furnizarea de gaz și energie electrică. Au fost deconectate liniile de transport a energiei electrice de 330 kw și 110 kw, prin care se realiza furnizarea energiei electrice din stânga spre dreapta Nistrului.”

Sursa C

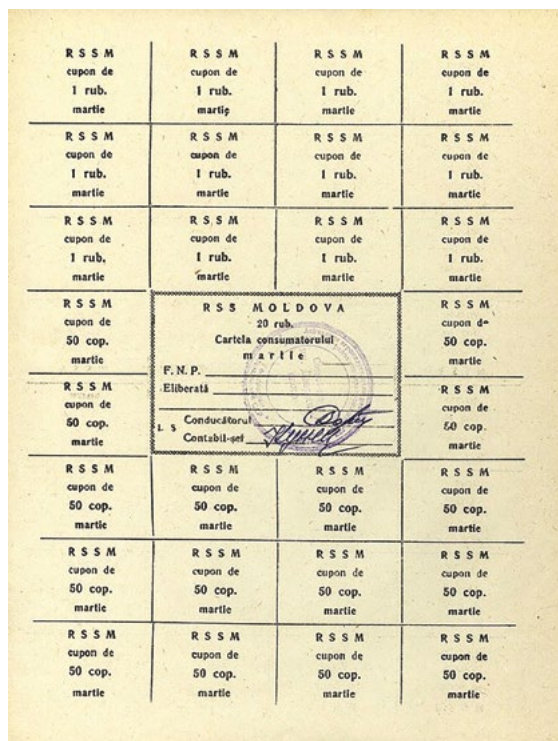
Introducerea monedei naționale a Republicii Moldova (leul moldovenesc)

Sursa: Gorelova, E. & Șelari, G. (2009) *Costurile conflictului transnistrean și beneficiile soluționării lui*. Chișinău: CISR, <https://www.cisr.md.org/pdf/Report%20ROM%20Master%20Draft%20vEG.pdf>, accesat pe 4 octombrie 2023.

„Din cauza situației grele din 10 iunie 1992, în plină luptă pe Nistru, cupoanele au fost puse în circulație. Deși cupoanele au fost planificate ca măsură temporară, aceasta a durat un an și jumătate, aproape până în luna noiembrie a anului 1993, când, în sfârșit, a fost introdus leul moldovenesc. Și în tot acest timp, împreună cu cupoanele și cardurile de consum, a fost posibil să se plătească și în ruble!”

Sursa D

Cupoanele moldovenești

Sursa: Noi.md (2021) „Această zi în istorie: La 10 iunie 1992 au apărut cupoanele moldovenești”, <https://noi.md/economie/aceasta-zi-in-istorie-la-10-iunie-1992-au-apatut-cupoanele-moldovenești>, accesat pe 4 octombrie 2023.

Sursa E

Leul moldovenesc

La 29 noiembrie 1993, moneda națională – leul moldovenesc – a fost introdusă în Republica Moldova. File: MD 1 leu av.jpg, Wikimedia Commons, domeniu public, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MD_1_leu_av.jpg, accesat pe 5 decembrie 2023.

Grupul 3 Impactul cultural

Sursa A

Istoricul Charles King despre problema lingvistică și identitară în Transnistria

„Conflictul din Transnistria a fost adeseori descris, atât în Rusia, cât și în Occident, ca un război etnic între naționaliștii de la Chișinău, hotărâți să se unească cu România, și etnicii ruși din Transnistria, care se temeau că vor fi asimilați într-un stat românesc extins. Problema care a atras cea mai mare atenție a fost propunerea de a adopta limba moldovenească drept limbă oficială a republicii și de a trece la alfabetul latin. În Transnistria, loialitatea față de sistemul sovietic era cea mai puternică și tot aici reformele lingvistice amenințau să aibă cel mai mare impact.

Deși evenimentul a fost în general prezentat ca o revoltă a slavilor împotriva politicilor naționaliste ale Chișinăului, adevărata sursă a violențelor de după 1990 s-a aflat la nivelul elitelor politice. Căpătând curaj după votul în favoarea reformei lingvistice, Sovietul Suprem al RSSM a continuat reformele culturale și politice. Iar transnistrenii, considerând fiecare dintre aceste mișcări drept intenții ale Moldovei de a părăsi URSS și de a se uni cu România, au continuat propriile pregătiri pentru secesiune.”

Sursa: King, C. (2002) *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*. Chișinău, Republica Moldova: Editura Arc, p.190-191.

Sursa B

Declarație a ONG-ului Promo-LEX privind problemele școlilor naționale moldovenești din regiunea transnistreană

1
„Careurile solemne” se referă la manifestațiile festive de la începutul și sfârșitul anului școlar. Copiii, profesorii și părinții prezenți intonează imnul Republicii Moldova și arborează drapelul de stat. Aceste activități sunt interzise în regiunea transnistreană, iar din acest motiv, evenimentele sunt supravegheate de autoritățile transnistrene. Pe parcursul evenimentelor, acestea recurg la întreruperea curentului electric.

Sursa: IPN (2021) „Școlile românești din stânga Nistrului se confruntă cu numeroase presiuni, Promo-LEX”, https://www.ipn.md/ro/scolile-romanesti-din-stanga-nistrului-se-confrunta-cu-numeroase-7967_1084103.html, accesat pe 4 octombrie 2023.

„Asociația Promo-LEX constată că, timp de peste trei decenii, cele opt instituții de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană se confruntă cu numeroase presiuni și intimidări din partea administrației *de facto* de la Tiraspol, precizând că este vorba despre lipsa sediilor proprii și neadaptarea celor curente la procesul educațional, citațiile și riscul de înrolare în așa-numita armată transnistreană sau provocări privind asigurarea libertății de circulație a persoanelor și bunurilor.

În Gimnaziul Roghi și Gimnaziul Corjova, careurile solemne¹ sunt supravegheate de miliția locală. Elevilor și profesorilor le este interzisă intonarea imnului Republicii Moldova și arborarea drapelului de stat. Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare” nu are un sediu propriu, iar elevii liceului sunt nevoiți să parcurgă zilnic zeci de kilometri pentru a ajunge la școală.

Asociația Promo-Lex a remarcat că problemele și intimidarea școlilor vor dispărea de la sine, dacă Federația Rusă ar executa hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la încălcarea dreptului la educație în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Curtea a decis că, în aceste hotărâri, Federația Rusă este responsabilă de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, în speță, dreptul la educație, însă, până în prezent, Rusia refuză să execute respectivelor hotărâri.”

Fișă de lucru la tema pentru acasă

Întrebare

Răspuns

Ce vârstă aveți în perioada
războiului?
Cu ce vă ocupați?

Cum ați aflat despre război?
Cum v-ați simțit?

Cum a fost comentat evenimentul în
comunitatea dumneavoastră?
Cum a fost afectată aceasta de
război?
Cunoașteți despre anumite
contribuții ale comunității
dumneavoastră la desfășurarea
evenimentului?

Vă afectează astăzi?
Ce credeți despre război la etapa
actuală?
Comunitatea sau familia
dumneavoastră a suferit pierderi
materiale sau a pierdut pe cineva
în război?
